

Η ΕΡΩΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΟΥΛΛΟΥ¹

Ο Γάιος Βαλέριος Κάτουλλος γεννήθηκε το 87 π.Χ. στη Βερόνα της Νοτίου Ιταλίας. Νωρίς εγκατέλειψε την ιδιαίτερη πατρίδα του και ήλθε στη Ρώμη με σκοπό να λάβει μέρος στην πνευματική ζωή της πόλης αυτής².

Τον ερχομό του στη Ρώμη σημάδεψε ο έρωτάς του για την Κλωδία, αδελφή του Ποπλίου Κλωδίου Πούλχερ, εχθρού του Κικέρωνα. Η Κλωδία ήταν πολύ γνωστή στους κύκλους της Ρώμης³. Γυναίκα του Μέτελλου Κέλερ, έδωσε συχνά αφορμές για σχόλια με την συμπεριφορά της. Ο Κικέρωνας μιλά με πολύ σαρκασμό για την κακόφημη ζωή της⁴.

Ο Κάτουλλος το 57 π.Χ. εγκατέλειψε τη Ρώμη και επισκέφθηκε τη Βιθυνία⁵, όπου είχε διοικητή τον Κ. Μέμμιο και ενώ, εντωμεταξύ, η ερωμένη του Κλωδία τον είχε εγκαταλείψει για χάρη του Καίλιου Ρούφου⁶.

Τα λίγα στοιχεία που υπάρχουν για τη ζωή του θγαίνουν μέσα από το ίδιο το έργο του. Έτσι μαθαίνουμε πως ο ποιητής επισκέφθηκε τον τάφο του αδελφού του στην Τροία⁷ και επέστρεψε στη Ρώμη μ' ένα μικρό πλοιάριο (*phaselus*)⁸.

Πολλοί μελετητές πιστεύουν πως η ερωτική του σχέση με την Κλωδία τέλειωσε όταν αποφάσισε να φύγει για την Βιθυνία⁹.

Πόσο έζησε μετά την επιστροφή του απ' την Ανατολή δεν είναι γνωστό. Έχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις κι έχουν εκφραστεί διάφορες απόψεις¹⁰. Δεν είναι σίγουρο αν ο Κάτουλλος συνάντησε ξανά την Κλωδία όταν επέστρεψε στη Ρώμη. Από τις θεωρίες και τις

1. Διάλεξη που δόθηκε στο Language Centre, στο Πανεπιστήμιο του Southampton της Αγγλίας το Σεπτέμβριο του 1985.

2. G. Williams, *Tradition and originality in Roman poetry* (Oxford 1968), σ. 460 και *Catullus*, έκδ. από τον E. Merrill (N. York 1893), επανέκδοση από τον A. Caratzas (N. York 1983), σ. XVII.

3. G. Williams, ό.π., σ. 133-134.

4. Cicero, *Epistulae ad Atticum*, 2.9.1, 2.12.2, 2.14.10, 2.22.5 και 2.23.3 όπου την αποκαλεί «βοώπις» και πόρνη «meretrix» *Pro Caelio* 49.

5. Catullus, 10.7, 31.5, 46.4, 28.9.

6. Catullus, 100, 77, 69.

7. Catullus, 101.

8. Catullus, 4.

9. G. Williams, ό.π., σ. 190-195.

10. Ibid., σ. 196 κ.κ.

συζητήσεις γύρω από το θέμα αυτό καμιά δεν είναι αδιαμφισβήτητη. Ο Κάτουλλος πέθανε σε ηλικία 33 ετών, το 54 π.Χ.

Από τους τρεις κυριότερους διασωθέντες κώδικες του 14ου αιώνα, Oxoniensis (Bodleian Library, Oxford), Sangermanensis ή Parisiensis (Bibliothèque Nationale, Paris) και Romanus (Biblioteca Vaticana), που είναι αντιγραφές του παλαιότερου, αλλά χαμένου κώδικα Veronensis, προέρχονται τα 116 ποιήματα του Κατούλλου, που αποτελούνται από 2 ως 408 στίχους¹¹. Τα ποιήματα χωρίζονται σε τρεις ομάδες.

α. Ελεγεία — ερωτική ποίηση

Είναι το πιο ενδιαφέρον μέρος της ποίησης του Κατούλλου. Περιέχει 60 ποιήματα, από τα οποία τα 25 είναι αφιερωμένα στην Κλωδία. Στα ποιήματά του η Κλωδία ονομάζεται με το ψευδώνυμο Lesbia, όπως ο Οβίδιος μας πληροφορεί: «sic sua lascivo cantata est saepe Catullo / femina cui falsum Lesbia nomen erat»¹².

β. Μακρά ποιήματα (61-68)

Είναι τα πιο μεγάλα ποιήματα του ποιητή και περιλαμβάνουν και τρία επιθαλάμια (61, 62, 64).

γ. Επιγράμματα και ελεγείες (69-116)

Αυτά είναι μικρά ποιήματα, τα περισσότερα αποτελούμενα από δύο μόνο στίχους. Μερικά απ' αυτά αναφέρονται στη «Λεσβία»¹³.

Ο Κάτουλλος είναι ο πρώτος Λατίνος ερωτικός ποιητής του οποίου τα έργα διασώζονται. Είναι ο πρώτος Λατίνος ποιητής που στα ποιήματά του δεσπόζει το πάθος, ο πρώτος που έγραψε στίχους στους οποίους αυτό το πάθος ζει για πάντα. Είναι δύσκολο να φανταστούμε πώς θα είχε διαμορφωθεί η Λατινική ερωτική ελεγεία χωρίς τον Κάτουλλο¹⁴.

Ο Κάτουλλος μιμήθηκε τους Αλεξανδρινούς ποιητές, τον Καλλίμαχο¹⁵ και τον Μελέαγρο, τους οποίους είχε μελετήσει και αναγνώριζε

11. Πβ. K. Quinn, *Catullus an interpretation* (London 1972), σ. 2-3.

12. Ovidius, Trist. 2.427-28. Πβ. Apuleius, Apolog. X. Για την Κλωδία στον Κάτουλλο βλ. τις σχετικές μελέτες: G. Giri, «La Lesbia di Catullo sia Clodia, la sorella di P. Clodio», *RIGI* 6 (1922) 161-177. H. Rankin, «Clodia II», *AC* 38 (1969) 501-506. L. Pepe, «Gli horti di Lesbia», *GIF* 13 (1960), 25-41.

13. Για την κατάταξη των ποιημάτων και τις διάφορες γνώμες των μελετητών βλ. K. Quinn, ό.π., σ. 9-20 και G. Luck, *The Latin Love elegy* (London 1959), σ. 50-51.

14. G. Luck, ό.π., σ. 49.

15. Ο Κάτουλλος μετέφρασε το ποίημα του Καλλίμαχου «Βερενίκης πλόκαμος» (έκδ. R. Pfeiffer, Oxonii MCMXLIX fragm. 110). Κάτουλλος 66: omnia qui magni dispexit lumina mundi... Για τις επιδράσεις των Ελλήνων και Αλεξανδρινών στον Κάτουλλο βλ.: G. Lafaye, *Catulle et ses modèles* (Paris 1894). E. Fraenkel, *Kallimachos und Catull und das griechische Epigramm*, (Stuttgart 1932). A. Wheeler, *Catullus and the Traditions of Ancient Poetry* (London - Berkeley 1934). G. Donzelli, «Di Catullo e Saffo», *SIFC* 36 (1964), 117-128.

ως δασκάλους του. Είναι βέβαιο πως γράφοντας ο Κάτουλλος τα ποιήματά του είχε κατα νου τόσο τις μυθολογικές ελεγείες των Αλεξανδρινών όσο και τα επιγράμματά τους. Είχε μελετήσει τις ελεγείες που αναφέρονταν στους έρωτες των ηρώων και των ηρωίδων του παρελθόντος. Όμως ο Κάτουλλος δεν ήταν απλά και μόνο μιμητής των Αλεξανδρινών. Έγραψε για τον εαυτό του, τους φίλους του, την ερωμένη του τη «Λεσβία». Οι Αλεξανδρινοί ποιητές είναι αντικειμενικοί. Ο Καλλίμαχος επανέλαβε μια παλιά ιστορία μ' ένα καινούργιο τρόπο, ο Φιλήτας έγραψε διηγηματική ποίηση σε ελεγείες, έγραψε ποιήματα που πραγματεύονται τον έρωτα και που μπορούσαν ή δεν μπορούσαν να στηρίζονται σε προσωπικές εμπειρίες.

Ο Κάτουλλος ήταν ερωτευμένος με τη «Λεσβία» και το όνομά της το έκανε γνωστό μέσα απ' το στίχο του. Η Αλεξανδρινή ελεγεία είναι διδακτική και παράλληλα ψυχαγωγική, παθητική και διασκεδαστική, αντικειμενική και συγκινησιακή, αφηγηματική και λυρική¹⁶. Ο Κάτουλλος όμως δεν είναι μεταφραστής ή μιμητής της Αλεξανδρινής ποίησης μ' ένα επιπόλαιο τρόπο. Γίνεται παραγωγικός και δημιουργικός· προχωρεί πέρα απ' τα πρότυπά του, ανοίγει νέους δρόμους στο είδος αυτό. Ίσως ο Κάτουλλος να μην έγραφε ποτέ, αν δεν είχε μελετήσει τους Αλεξανδρινούς προκατόχους του. Αλλά πήρε τον έρωτα στα σοβαρά, ήταν τα προσωπικά του αισθήματα που έβαλε στους στίχους του: τον έρωτα, την ηδονή, τη ζήλεια, την οργή, το μίσος, την περιφρόνηση, την αηδία. Συναισθήματα που συντάραξαν τον ποιητή, βιώματά του προσωπικά που πέρασαν στα ποιήματά του. Αυτά είναι τα υλικά της ποίησής του που εκφράστηκαν χωρίς καμιά επιφύλαξη ή συμβατικότητα, μ' ένα αυθορμητισμό που χαρακτηρίζει όλη του την ποίηση¹⁷.

Τα ποιήματα που αναφέρονται στη Λεσβία αποτελούν την ερωτική ποίηση του Κατούλλου. Είναι το πιο ζωντανό και μεγάλο μέρος της ποίησής του. Το όνομα «Λεσβία» αναφέρεται σε 13 ποιήματα¹⁸. Ο Κάτουλλος ονομάζει πάντοτε την ερωμένη του απλά με το όνομα «Lesbia». Μόνο μια φορά την αποκαλεί «*mea Lesbia*» (5.1). Στο 8.4 την ονομάζει «*puella*». Σε 28 ποιήματα την αποκαλεί «*mea puella*». Στο 2 «*deliciae meae puellae*», στο 43 «*salve... puella*», στο 58 «*Lesbia nostra*». Η «Λεσβία» στο 87 είναι για τον ποιητή το απλησίαστο αντικείμενο του πόθου του:

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam / vere, quantum a me
Lesbia amata mea es.

16. G. Luck, ό.π., σ. 33.

17. Π8. G. Williams, ό.π., σ. 400 κ.κ.

18. Catullus 5.1, 7.2, 43.7, 51.7, 58.1, 2, 72.2, 75.1, 79.1, 83.1, 86.5, 87.2, 5, 92.1, 2, 107.4.

Ο ποιητής εκδηλώνει τα αισθήματά του, το πάθος του για την ερωμένη του, τον πόθο και την απόγνωσή του γι' αυτήν. Διαλαλεί τον έρωτά του και καμαρώνει για την αγαπημένη του. Θέλει να το μάθουν ότι την αγαπά.

51.6 «nam aimul te, / Lesbia, aspexi, nihil est super mi / [voci in ore] / lingua sed torpet¹⁹...

Ο Κάτουλλος ζηλεύει απεγνωσμένα και δηλώνει με μια ειλικρίνεια κι αυθορμητισμό, που κάθε ερωτευμένος νιώθει, ότι χάνει τα λογικά του όταν την βλέπει, χάνει τη λαλιά του κι η γλώσσα του παγώνει. Κάπου αλλού ο ποιητής παίζει με τη «Λεσβία» (36), μετά από κάποια ερωτική αντιδικία, όπου η «Λεσβία» απαιτεί κάποιον όρκο. Τα ποιήματα 5 και 7 αποτελούν ένα δίδυμο, είναι γραμμένα τον ίδιο χρόνο. Δείχνουν ένα ξεχείλισμα παθιασμένου έρωτα.

5.1 Vivamus, mea Lesbia, atque amemus

Το ποίημα δείχνει ενθουσιασμό, αγάπη για τη ζωή και τον έρωτα. Είναι καθαρά ερωτικό, αισθησιακό.

5.7 da mi mille, deinde centum, / dein mille altera, dein secunda centum / deinde usque altera mille, deinde centum.

Δος μου χίλια φιλιά κι έπειτα εκατό,
έπειτα χίλια άλλα, έπειτα κι άλλα εκατό
έπειτα μέχρι άλλα χίλια, έπειτα εκατό.

Το ποίημα γράφτηκε στις αρχές του έρωτά τους και φαίνεται το ανάλαφρο παιχνιδίσμα των λέξεων κι οι επαναλήψεις που δηλώνουν ερωτική διάθεση.

Απάντηση σε κάποια ερώτηση είναι το ποίημα

7 Quaeris quot mihi basationes / tuae, Lesbia, sint satis superque quam magnus numerus Libyssae harenae.

Ρωτάς, Λεσβία, πόσα φιλιά σου είναι αρκετά για μένα και πιο πολλά από αρκετά; Όση είναι η άμμος της Λιβύης...

Δεν είναι πολύς καιρός που ερωτεύτηκαν και φαίνεται μέσα απ' τους στίχους η φρεσκάδα και η ένταση της αγάπης, που δεν κρύβεται, είναι ζωντανή και κραυγαλέα.

Σε άλλα ποιήματα ο ποιητής οικτρίζει τον εαυτό του, όπως στο 8. Φαίνεται πως η «Λεσβία» έπαψε να τον αγαπά. Ο Κάτουλλος καταλαβαίνει πως η Λεσβία του έφυγε, πως κάποιος άλλος έχει πάρει τη θέση του και παρηγορεί τον εαυτό του, προσπαθώντας να πάρει θάρρος απ' τα ίδια του τα λόγια.

19. Το ποίημα είναι μετάφραση της ωδής της Σαπφώς (απόσπ. 31, L.P.).

8.1 Miser Catulle...

8.16 quis nunc te adibit? cui videberis bella? / quem nunc amabis?...

8.19 at tu, Catulle, destinatus obdura.

Ο Κάτουλλος καταλαβαίνει πια ότι το τέλος πλησιάζει, δυσκολεύεται να το παραδεχτεί και με κάποιο παράπονο της λέει πως δεν θα υπάρξει άλλη γυναίκα να αγαπηθεί τόσο πολύ απ' αυτόν.

8.5 amata nobis quantum amabitur nulla.

Στο 11 ο Κάτουλλος κοιτάζει από μακριά το παρελθόν, από απόσταση πια. Η «Λεσβία» του, η κοπέλα του έχει πάψει να τον αγαπά κι ο Κάτουλλος της λέει λόγια πικρά. Την κατηγορεί πως γυρνά με τους μοιχούς της, κι ότι αγκαλιάζει μαζί τριακόσιους εραστές, χωρίς ν' αγαπά κανένα.

11.17 cum suis vivat valeatque moechis, / quos simul complexa tenet trecentos.

Τα ποιήματα της τρίτης ομάδας είναι γραμμένα σε ελεγειακά δίστιχα όπως αναφέραμε. Μερικά απ' αυτά όπως το 68, 76, 85 αναφέρονται στη «Λεσβία». Το 76 είναι από τα ωραιότερα. Είναι μια ικεσία για απαλλαγή, ένας μονόλογος για λύτρωση, μια έκκληση προς τους Θεούς για να μπορέσει ο ποιητής να ξεχάσει τη «Λεσβία»²⁰.

76.17 O di, si vestrum est misereri, aut si quibus unquam / extreman iam ipsa in morte tulistis opem, / me miserum adspicite.

Ο Κάτουλλος παραδομένος στην τραγική θέση του εγκαταλελειμμένου περιφρονεί τον ίδιο του τον εαυτό.

76.20 eripite hanc pestem perniciemque mihi.

Ο Κάτουλλος βρίσκεται στην κόλαση, δεν υπάρχει δρόμος απαλλαγής κι απελευθέρωσης από το πάθος του. Τώρα πια προσπαθεί να πείσει τον εαυτό του να δεχτεί τη σκληρή πραγματικότητα, γίνεται ρεαλιστής και ζητεί ν' απαλλαγεί απ' το χαμένο έρωτα, τον έρωτα που χωρίς καμιά ελπίδα πια δεν οδηγεί πουθενά.

Και σε δυο στίχους (85) κλείνει τον σπαραγμό του

Odi et amo. Quare id faciam fortasse requiris.

Nescio, sed fieri sentio et excrucior

Μισώ και αγαπώ. Ίσως θα ρωτήσετε πώς τούτο γίνεται. Δεν ξέρω, αλλά αισθάνομαι ότι έτσι γίνεται και βασανίζομαι.

Ο ποιητής μισεί τη Λεσβία αλλά συγχρόνως την αγαπά. Τα συναισθή-

20. Ο D. Ross χαρακτηρίζει αυτό το ποίημα «a perfect elegy», στο έργο του *Style and tradition in Catullus* (Harvard Univ. Press 1969), σ. 164.

ματα του έρωτα και του μίσους αλληλοσυγκρούονται. Το επίγραμμα αυτό παρουσιάζεται με μοναδική απλότητα, αν και η ψυχική κατάσταση του ποιητή είναι τόσο περίπλοκη. Ο Κάτουλλος όμως έβαλε με ικανότητα σε δυο στίχους όλη την ένταση και τη σφοδρότητα, την πάλη του και το πάθος του²¹.

Αυτή είναι η ερωτική ποίηση του Κατούλλου. Ο Προπέρτιος, ο Τίβουλλος, ο Οβίδιος πραγματεύτηκαν ερωτικά θέματα και γνώρισαν την ποίηση του Κατούλλου. Εξάλλου οι ίδιοι αυτοί ποιητές αναγνωρίζουν ότι ο Κάτουλλος είναι ο αντιπροσωπευτικός ελεγειακός ποιητής. Η Λεσβία πέρασε στην ερωτική ποίηση ως σύλληψη του Κατούλλου. Ο Προπέρτιος απευθύνει στην «Κυνθία» του συναισθήματα αγανάκτησης και θυμού. Εκφράζει συναισθήματα κοινωνικά και καλύπτει τα προσωπικά του, με την έννοια ότι το πρόσωπο που απευθύνονται βρίσκεται έξω απ' τον εαυτό του, απ' τα προσωπικά του συναισθήματα²².

Είναι γεγονός ότι ο Κάτουλλος είναι ο πρώτος ερωτικός ποιητής στη Ρώμη. Στα ποιήματά του δεσπόζει ο έρωτας. Είναι ο πρώτος δημιουργός στίχων που το πάθος στην ποίησή του ξεπέρασε τον εαυτό του, την εποχή του και ζει για πάντα.

21. Π6. Κ. Quinn, ό.π., σ. 108 και D. Ross, ό.π., σ. 164, όπου αναφερόμενος σ' αυτό το δίστιχο του Κατούλλου ομολογεί ότι είναι ένα τέλειο επίγραμμα.

22. Π6. G. Williams ό.π., σ. 473. O D. Ross, ό.π., σ. 166 αναφέρει: The terms and images in which Propertius writes all have their origins and parallels in Catullus. Για τις επιδράσεις του Κατούλλου στους μεταγενέστερους βλ.: T. Frank, *Catullus and Horace* (N. York 1928). J. Ferguson, «Catullus and Horace», *AJPh* (1956) 1-18. B. Westendorp Boerma, «Virgil's debt to Catullus», *Acta Classica* 1 (1958) 51-63. A. G. McKay and D. M. Shepherd, *Roman Lyric Poetry Catullus and Horace*, (επανεκδοση N. York 1982), πρώτη έκδοση 1969.

SUMMARY

Maria Kikilia, *The love poetry of Catullus*

Catullus is the first latin love-poet whose work is dominated by a great passion. The Lesbian poems are the love poetry of Catullus. His poetry is selfcentred to a degree: his own feelings of love, hate, anger, contempt disgust, sympathy, pleasure. No one before him had succeeded in giving expression to the meaning and nature of love.

In our research we concentrated on these poems of Lesbia and mainly we have come to a conclusion that Catullus is the first writer to create verse in which this passion lives on for ever.